

R. R o d r i g o, *Manuale per istruire i processi di canonizzazione*, Roma 1991, ss. 388.

Przewodnik lub podręcznik do prowadzenia spraw kanonizacyjnych według nowego ustawodawstwa Jana Pawła II, opracowany przez R. Rodrigo, adwokata Roty Rzymskiej i Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych ma, zgodnie z zamierzeniami Autora, zastąpić służący od 100 lat *Codex pro postulatoribus* opracowany przez L. Lauriego. Jest to już drugi tego rodzaju przewodnik, gdyż ukazały się już dwa wydania (Roma 1984, 1985) *Postulatorum vademecum* A. Casicri.

Pierwsza wersja Przewodnika R. Rodrigo była przeznaczona na użytek prywatny i wydana w ograniczonym nakładzie. Została zaprezentowana Kolegium Postulatorów w Rzymie celem uzyskania uwag krytycznych i sugestii dla lepszej dojrzałości dzieła. Po pozytywnym jej przyjęciu Autor przystąpił do uzupełnienia dzieła, uwzględnienia uwag, opracowania pytań także dla spraw dawnych, bibliografii i dodania regulaminu Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych. Przewodnik w nowej formie ukazał się najpierw w języku hiszpańskim pt. *Manual para instruir los procesos de canonización*, a jego tłumaczenie na język włoski zostało dokonane w 1991 r. przez Marię Sarę Figliuoli.

Przewodnik dla zainteresowanych sprawami kanonizacji zawiera na początku, po autorskiej prezentacji dzieła, liczące 35 stron druku wprowadzenie. Jest w nim najpierw mowa o eklezjalnej funkcji kanonizacji. Autor szuka odpowiedzi na pytanie: jakie motywy skłaniają Kościół do ciągłego wynoszenia na ołtarze nowych świętych? Owszem wszyscy jesteśmy wezwani do świętości (Mt 5, 48) i poprzez chrzest uczestnikami boskiej natury, ale potrzebujemy nowych modeli świętości, czyli doskonałej przyjaźni z Bogiem w zmieniających się warunkach życia. Świętość nie jest zastrzeżona tylko papieżom, biskupom czy zakonnikom, ale powołani są do niej wszyscy, także ludzie świeccy, ludzie codziennej pracy, wszystkich stanów i zawodów. Wielu wśród nich jest autentycznie świętych, choć nigdy nie zostaną kanonizowani, gdyż do prowadzenia tych procesów potrzebne jest wieloletnie zaangażowanie wielu ludzi. To zakłada, że tymi sprawami winny się zająć albo stowarzyszenia katolickie, diecezje, zakony czy inne osoby prawne, albo wykwalifikowane osoby fizyczne. W ostatnich czasach obserwuje się duży wzrost spraw kanonizacyjnych także osób świeckich. Te ostatnie są traktowane priorytetowo po Soborze Watykańskim II. Wiadomo, że nie świętym potrzebna jest kanonizacja, ale wszystkim wiernym Kościoła, którzy w nich znajdują pomoc w rozwiązywaniu różnych problemów życia współczesnego według zasad Ewangelii. Święci proponują nowy styl życia chrześcijańskiego w określonych jego formach i okolicznościach zmieniającego się świata. O tyle jest ktoś bardziej kandydatem do

kanonizacji, o ile jego posłannictwo jest atrakcyjne i pobudzające dla świata współczesnego, o ile posiada wielkie uznanie u ludzi, czyli opinię świętości, skłaniającą do naśladowania go. Eklezjalne znaczenie kanonizacji wypływa także z potrzeby łączności Kościoła triumfującego w niebie i Kościoła pielgrzymującego na ziemi. Dlatego, jak mówi Sobór Watykański II, nie czcimy świętych tylko ze względu na ich przykład, ale głównie z uwagi na ściślejszą konsolidację całego Kościoła w Duchu Świętym przez praktykę miłości (KK 50).

We wprowadzeniu do pracy Autor zamieścił też krótki zarys historii kanonizacji w ciągu wieków życia Kościoła, poczynwszy od pierwszych jej form, poprzez translacje i elewacje, rezerwację papieską tego aktu oraz rozwiniętą procedurę od Urbana VIII (1625) aż do reform przeprowadzonych przez Pawła VI (1969). Na zakończenie wprowadzenia znajdujemy krótką charakterystykę nowego ustawodawstwa w tym przedmiocie wydanego przez papieża Jana Pawła II (1983), które zostało ogłoszone jednocześnie z Kodeksem Prawa Kanonicznego jako „szczególna ustawa papieska” (zob. kan. 1403, § 1). W szczególności Autor określił naturę dochodzenia diecezjalnego oraz procesu kanonizacyjnego, jego fundamentalne zasady a także ustosunkował się pozytywnie do instytucji beatyfikacji w Kościele, funkcjonującej od 400 lat, której potrzeba była ostatnio podważana przez niektórych autorów.

Zgodnie z naturą samego wprowadzenia uwagi powyższe są dość krótkie, lakoniczne i nie wykraczające poza dotychczasowy stan badań w tym przedmiocie. Chyba za mało zostały uwzględnione wyniki prac m.in. A. Amore (w zakresie pierwotnych form kanonizacji), L. Hertlinga (w odniesieniu do współlistnienia translacji i dekretów papieskich), F. Veraji (dotyczących kształtowania się instytucji beatyfikacji) czy H. Misztala (w kwestii spraw dawnych, czyli historycznych). Artykuły G. Löwa, zamieszczone w *Enciclopedia Cattolica*, wydają się już dzisiaj przestarzałe i skorygowane przez nowsze badania. Nie można jednak wymagać, aby Przewodnik dla postulatorów zajmował się szczegółowo zagadnieniem historii procesu kanonizacyjnego.

Na istotną zawartość treści Przewodnika składają się dwie części: pierwsza – dotycząca wprowadzenia sprawy i wszczęcia różnych procesów (ok. 130 stron), druga – zawierająca wzory formularzy (ok. 150 stron) oraz dodatki (80 stron).

W części dotyczącej wprowadzenia sprawy Autor najpierw przedstawił czynności wstępne zmierzające do tego aktu prawnego. Wśród wymogów stawianych kandydatowi na ołtarze znalazły się: opinia świętości, praktyka cnót heroiczych i brak istotnych przeszkód. Zauważa się na tym miejscu brak wzmianki o męczeństwie, które jest również warunkiem wstępnym, naturalnie w sprawach męczenników. I wydaje się, że już tu można by o tym powiedzieć. Nie ma także w Przewodniku mowy, że obowiązkiem postulatora w tej wstępnej fazie jest też przeprowadzenie badania na temat znaczenia sprawy dla Kościoła. Wymóg taki jest wyraźnie przewidziany w Konstytucji apostoelskiej *Divinus perfectionis Magister* (2, 1) i w Normach z 1983 r (n. 3, 5). Chodzi o to, aby spośród kandydatów do kanonizacji wybierać tych, którzy są aktualni w danej epoce i określonych okolicznościach życia. O znaczeniu sprawy dla Kościoła mówił już Benedykt XIV,

choć w kontekście omawiania kanonizacji równoznacznej, a nowe ustawodawstwo stawia go we wszystkich sprawach.

Wśród dalszych wstępnych zagadnień poprzedzających wprowadzenie sprawy Autor omówił zwięźle przepisy prawa dotyczące czasu jej rozpoczęcia, powoda, postulatora i jego obowiązków oraz kompetencji biskupa. Konieczne i pożyteczne dla wszystkich zainteresowanych procesem są wymogi zawarte w rozdz. II tej części Przewodnika na temat wstępnych dochodzeń w diecezji przeprowadzanych przez biskupa diecezjalnego przed powzięciem decyzji o wprowadzeniu sprawy. Chodzi tu o obowiązek konsultacji z biskupami danego regionu kościelnego lub Konferencji Episkopatu danego kraju, obowiązek ogłoszenia prośby postulatora w swojej diecezji lub też i w sąsiednich w celu poinformowania opinii publicznej o sprawie i ewentualnego uzupełnienia liczby świadków czy też wykrycia przeszkód. Następnym obowiązkiem to przeprowadzenie cenzury kościelnej opublikowanych pism własnych sługi Bożego, powołanie biegłych historyków i znawców archiwistyki w celu zebrania i oceny dokumentacji od strony wartości dowodowej oraz wydania oceny sylwetki kandydata na ołtarze jawiącej się na podstawie tej dokumentacji. Wreszcie Autor mówi o procedurze w wypadku wykrycia poważnej przeszkody w sprawie, o celu oraz o znaczeniu „*nihil obstat*” Stolicy Apostolskiej w świetle najnowszego ustawodawstwa.

W rozdziale tym przy okazji powoływania biegłych jest mowa o rodzajach spraw kanonizacyjnych. Autor mówi o sprawach dawnych, czyli historycznych, sprawach nowych i sprawach na wpół historycznych, czyli mieszanych. Choć dla potrzeb praktycznych podział ten można przyjąć to jednak w prawie on nie istnieje. W Normach jest bowiem mowa o sprawach dawnych (*causae antiquae*) i sprawach nowszych lub nowych (*causae recentiores*). Zachodzi tu rzeczywiście pewna luka prawna, gdyż nie można powiedzieć, iż wszystkie sprawy są, albo wyłącznie dawne (dowody na temat cnót lub męczeństwa mogą być wydobyte jedynie z dokumentów) lub wyłącznie nowe (udowodnienie cnót lub męczeństwa można osiągnąć tylko przez zeznania świadków naocznych). Istnieją, sprawy nowe, w których dysponujemy dużą dokumentacją pisaną, i dawne, w których dowodzenie częściowo można uzupełnić zeznaniami świadków. Gdyby chcieć pozostawić tylko te dwie nazwy: sprawy dawne i sprawy nowe, to trzeba by było powiedzieć, że dawne są takie, w których „większość” dowodów pochodzi ze źródeł pisanych, a nowe – w których „większość” środków dowodowych w odniesieniu do cnót lub męczeństwa czerpiemy z zeznań świadków. Normy jednak używają słowa „*tumtaxat*” (*solo*) – „wyłącznie”. Stąd zrodziła się praktyczna potrzeba nazwy: sprawy „mieszane” (*cause miste*) lub „na wpół historyczne” (*semistoriche*).

Podsumowując rozdział II Przewodnika, należy zauważyć, iż opuszczono tu zagadnienie pism wydanych drukiem (o czym mówi Norma 14, a) oraz zagadnienie relacji, jakie mają przekazać biegli wraz za całą dokumentacją biskupowi diecezjalnemu. Winni oni w niej stwierdzić, że wiernie wypełnili obowiązki, a nadto dołączyć listę pism i dokumentów wyrażając opinię o ich autentyczności i wartości, jak również opartą na tych pismach i dokumentach opinię o osobowości sługi Bożego (Normy, n. 14, c). Krótka wzmianka o tym dopiero na s. 96 przy przygotowywaniu kopii procesu wydaje się trochę

spóźniona i może byłoby lepiej umieścić ją już w tym miejscu, gdyż wielu postulatorów musi się zainteresować tymi sprawami już na początku postępowania.

Rozdział III dotyczy wprowadzenia sprawy, ustanowienia trybunału i przygotowania pytań dla świadka. Na szczególne podkreślenie zasługują jasne i precyzyjne wywody dotyczące wprowadzenia sprawy (*introductio causae*). Jak wiadomo, dokonywało się ono na forum Kongregacji Obrzędów po przeprowadzeniu wielu czynności poprzedzających druk „*Positio super introductione causae*”. Wprowadzenie równało się przejściu przez Stolicę Apostolską wszelkiej jurysdykcji nad sprawą tak, że bez jej pozwolenia ordynariusz nie mógł więcej interweniować. Obecnie sam biskup diecezjalny dokonuje wstępnej oceny i sam wprowadza sprawę albo wydając odpowiedni dekret, albo też stwierdza ten fakt w dekreście powołując trybunał kanonizacyjny. Po wprowadzeniu sprawy wszystkie akty trybunału nabierają charakteru sądowego, a kandydatowi na ołtarze przysługuje tytuł „sługa Boży”. Wprowadzenie sprawy jest zagadnieniem posiadającym długą historię, a w Przewodniku zostało pierwszy raz w nowej literaturze ujęte tak precyzyjnie i jasno.

W rozdziale tym znajdujemy też omówienie praw i obowiązków trybunału, tj. sędziego instruktora (delegata biskupa), promotora sprawiedliwości, notariuszy, oraz zagadnienie pytań przygotowywanych do procesu. Autor nie pomija także zagadnień teoretycznych, naukowych, jakim jest na przykład wywód na temat prawnego charakteru urzędu delegata biskupiego.

Po tych wstępnych uwagach Autor Przewodnika przechodzi do wyjaśnienia, na czym polega wszczęcie postępowania, czyli otwarcie procesu, jak się je przygotowuje, jakie osoby w nim uczestniczą i jaki posiada przebieg. Duża ilość szczegółów, wyliczenie poszczególnych czynności, omówienie wszelkich ewentualności w wypadkach wyjątkowych oraz odesłanie do konkretnych formularzy zamieszczonych na końcu Przewodnika sprawia, iż zarówno sędzia, jak i inni członkowie trybunału, choćby pierwszy raz uczestniczyli w tego rodzaju sesji „*de primordialibus*”, przestudiowawszy te wywody, poczują się dostatecznie pouczeni w tym przedmiocie.

W następnych rozdziałach Przewodnika znajdujemy opisany szczegółowo cały przebieg procesu, począwszy od gromadzenia środków dowodowych, a w szczególności przesłuchania świadków i dołączenia dokumentów. Choć dowód z dokumentów jest w KPK postawiony na pierwszym miejscu, to jednak Autor słusznie omówił najpierw wszystkie normy dotyczące przesłuchań świadków, gdyż ten środek dowodowy jest istotny zwłaszcza w kanonizacyjnych sprawach nowych. Dlatego częściej jest wykorzystywany.

Po zebraniu środków dowodowych sędzia delegowany winien w sposób sądowy, a więc w towarzystwie promotora i notariusza, dokonać wizytacji miejsc związanych z osobą sługi Bożego, aby stwierdzić, czy nie ma tam przejawów kościelnego kultu publicznego. Postulat Autora, aby ta czynność była dokonana w sposób sądowy, jest uzasadniony i słuszny, skoro delegat biskupa ma wydać relację lub deklarację o braku kultu zgodnie z normami Urbana VIII (zob. Normy, n. 28, a).

W każdym procesie pod sankcją nieważności winna być dokonana publikacja akt (kan. 1598) i słusznie postuluje się w Przewodniku dokonanie tej czynności urzędowo także w procesie kanonizacyjnym (choć Normy wspominają tylko o możliwości uzupełnienia dowodów – zob. n. 27, b, c). Ale jak się dowiedzieć, co zostało zebrane w procesie, jeśli nie poprzez publikację akt.

W rozdziale IX znajdujemy dokładny opis czynności związanych z uporządkowaniem akt procesowych, powołaniem kopisty, wypełnieniem jego funkcji, porównaniem z oryginałem i wreszcie przekazaniem Kongregacji dwóch egzemplarzy transumptu. Przepisy Norm zostały tu wzbogacone o wskazówki praktyczne, bardzo szczegółowe, wynikające z wieloletniego doświadczenia Autora w prowadzeniu spraw kanonizacyjnych. Natomiast rozdział X jest poświęcony zamknięciu postępowania, ze szczególnym uwzględnieniem zadań osób w nim uczestniczących, a także przebiegu ostatniej sesji łącznie z zamknięciem i opieczątowaniem pliku.

Każda sprawa prowadzona do kanonizacji, o ile nie chodzi o męczenników, gdzie możliwe są dyspensy, winna zawierać także aprobatę cudu. W zasadzie przepisy dotyczące przebiegu procesu o cnotach heroicznym służy Bożego mają zastosowanie także do procesu potwierdzającego cud. Tu nie chodzi o cud w znaczeniu teologicznym czy apologetycznym, ale cud rozumiany jako środek dowodowy w procesie. Autor Przewodnika po ogólnym przedstawieniu definicji cudu i wymogów prawnych niezbędnych do kanonizacji w przedmiocie ich liczby, począwszy od pierwszych wieków, poprzez Benedykta XIV, KPK z 1917 r. i dzisiejszą praktykę, przechodzi do stwierdzenia, iż w dalszym ciągu nie akceptuje się w Kongregacji tzw. cudów moralnych, jak np. nawrócenie, porzucenie nałogów, pojednanie w rodzinie itp., ale wymaga aprobaty cudu jako fenomenu nadzwyczajnego, przekraczającego siły natury, głównie uzdrowienia dokonanego przez Boga po wezwaniu imienia służy Bożego. Po tych ogólnych stwierdzeniach szczególnie cenne są wskazówki odnośnie do specyfiki postępowania dotyczące aprobaty cudów w procesie kanonizacyjnym, a w szczególności: dochodzenia wstępnego, prośby postulatora, kompetentnego forum, ustanowienia trybunału, przygotowania pytań i następnie całego przebiegu procesu począwszy od pierwszej sesji, poprzez powołanie biegłych, przesłuchanie świadków i dołączenie dokumentów oraz opinii biegłych aż do publikacji akt, zamknięcia postępowania i wystania do Kongregacji.

Przewodnik zawiera ponadto praktyczne wskazówki dotyczące ewentualnego uzupełnienia środków dowodowych (rozd. XII) i ekshumacji w celach sądowego rozpoznania i zabezpieczenia szczątków ziemskich służy Bożego dla celów procesu i ewentualnie późniejszego kultu relikwii (rozd. XIII). Na zakończenie części I dotyczącej wprowadzenia sprawy i przeprowadzenia procesu Autor zamieścił w formie epilogu panoramiczny przegląd istotnych faz procesowych z uwzględnieniem przepisów, których zachowanie jest wymagane do ważności. Epilog ten wydaje się użyteczny, gdyż zainteresowanym procesem kanonizacyjnym, tak bardzo drobiazgowym, choć nieco odformalizowanym, mimo reformy całego prawa, nie pozwala zagubić się w gąszczu przepisów. W epilogu znajduje się jakby streszczenie całego postępowania. Jest ono

proste i czytelne dla każdego, kto przestudiował wywody Autora do końca części I Przewodnika.

Część II, podobnie bardzo obszerną, wypełniają formularze do prowadzenia wszystkich możliwych procesów w sprawie kanonizacyjnej: na temat życia, cnót heroicznych, opinii świętości, na temat aprobaty cudu oraz na temat ekshumacji i rozpoznania ziemskich szczątek sługi Bożego. Nie trzeba chyba dodawać, jak są one pomocne w prowadzeniu sprawy. Dla całości podano też wzory znające procedurę kanonizacyjną.

W III części Przewodnik zawiera 3 obszerne dodatki. W pierwszym z nich przytacza przepisy KPK z 1983 r., które według normy kan. 1403 § 2 „ze swej natury odnoszą się także do tych spraw”. Są to kanony z VII księgi KPK: „De processibus”, wybrane specjalnie pod kątem procesu kanonizacyjnego. Poszczególne kanony są przytoczone w całości, choćby pewne paragrafy nie odnosiły się do spraw kanonizacyjnych. Znajdujemy je nie tylko po łacinie, czyli w tekście oryginalnym KPK, ale także w tłumaczeniu włoskim dokonany przez Unione Editori Cattolici Italiani w 1984 r. Przepisy Kodeksu wymagające wyjaśnień zostały opatrzone u dołu specjalnymi notami Autora.

W drugim dodatku znajdujemy teksty łacińsko-włoskie konstytucji apostolskiej *Divinus perfectionis Magister*, Normy Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych i Dekret generalny tegoż dykasterium z 7 II 1583 r.

Wreszcie w trzecim dodatku zamieszczono Regulamin Kongregacji z 1983 r., ale już jedynie w języku włoskim, w którym istotnie został opublikowany. Wykaz ważniejszych pozycji bibliograficznych i indeks alfabetyczny oraz ogólny spis treści zamykają dzieło R. Rodrigo. Na marginesie wykazu bibliografii czytelnikowi polskiemu nasuwa się przykra uwaga, że publikacje w naszym języku nie są na Zachodzie dostrzegane, mimo drukowanych streszczeń w językach obcych i mimo że znajdują się w bibliotekach.

Podsumowując uwagi na temat zawartości Przewodnika dla spraw kanonizacyjnych, należy podkreślić nie tylko wielką erudycję Autora, ale także długoletnie doświadczenie w prowadzeniu tych spraw. Niewątpliwie napisanie takiego Przewodnika jest bardzo trudne, gdyż wymaga prostego i klarownego ujęcia wszystkich zawiłości procesowych. A tak właśnie pisze R. Rodrigo. Umiejętność interpretacji nowego prawa na tle dawnych przepisów KPP z 1917 r. oraz w świetle kanonów procesu spornego w nowym KPK z 1983 r. jest wielką zaletą pracy. Poza kilkoma autorami nikt nie pisał komentarza do nowego prawa Jana Pawła II w przedmiocie spraw kanonizacyjnych. Wszystkie walory razem wzięte sprawiają, iż Przewodnik ten może rzeczywiście służyć przez długie lata jako doskonała pomoc dla postulatorów i innych zainteresowanych prowadzeniem spraw kanonizacyjnych.

Ks. Henryk Misztal